

BROCH. 1884. V. 18.

NICOLAAS BEETS

GESCHETST DOOR

F. SMIT KLEINE

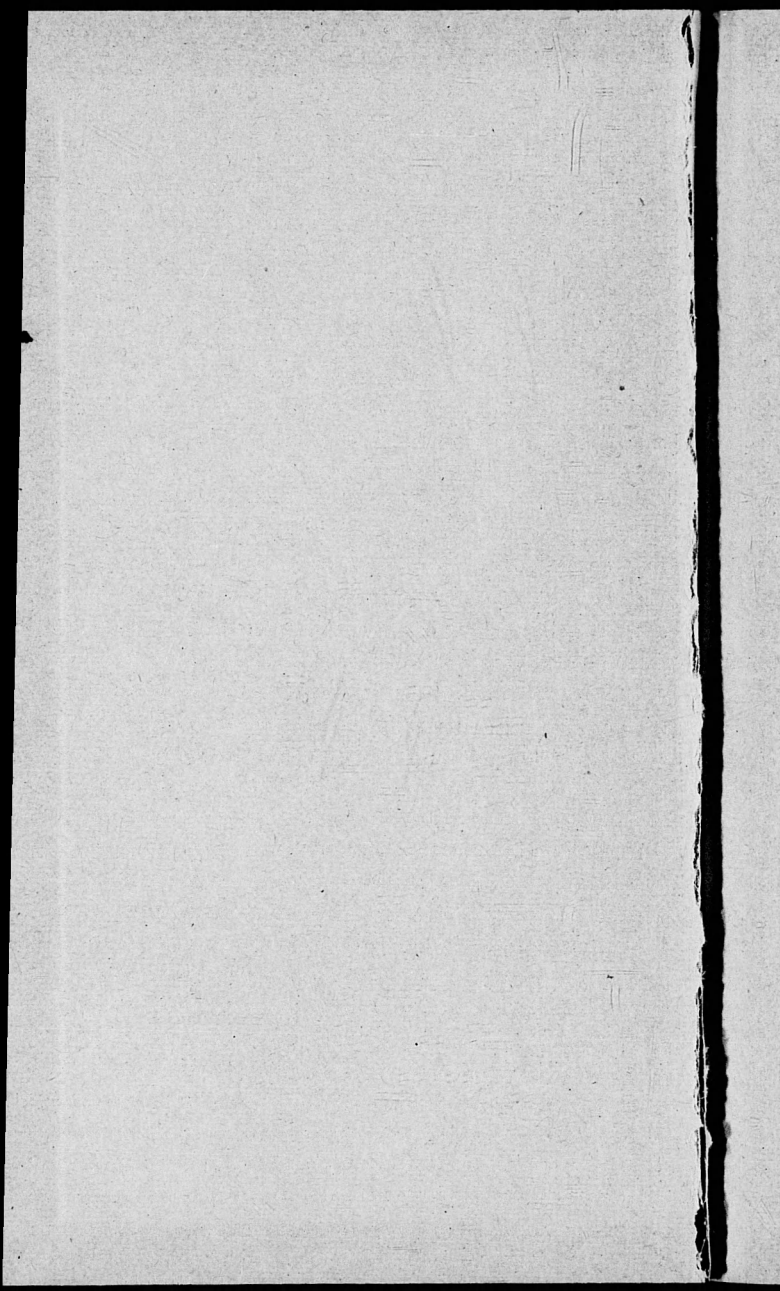
SECRETARIS DER HAARLEMSCHE FEEST-COMMISSIE.

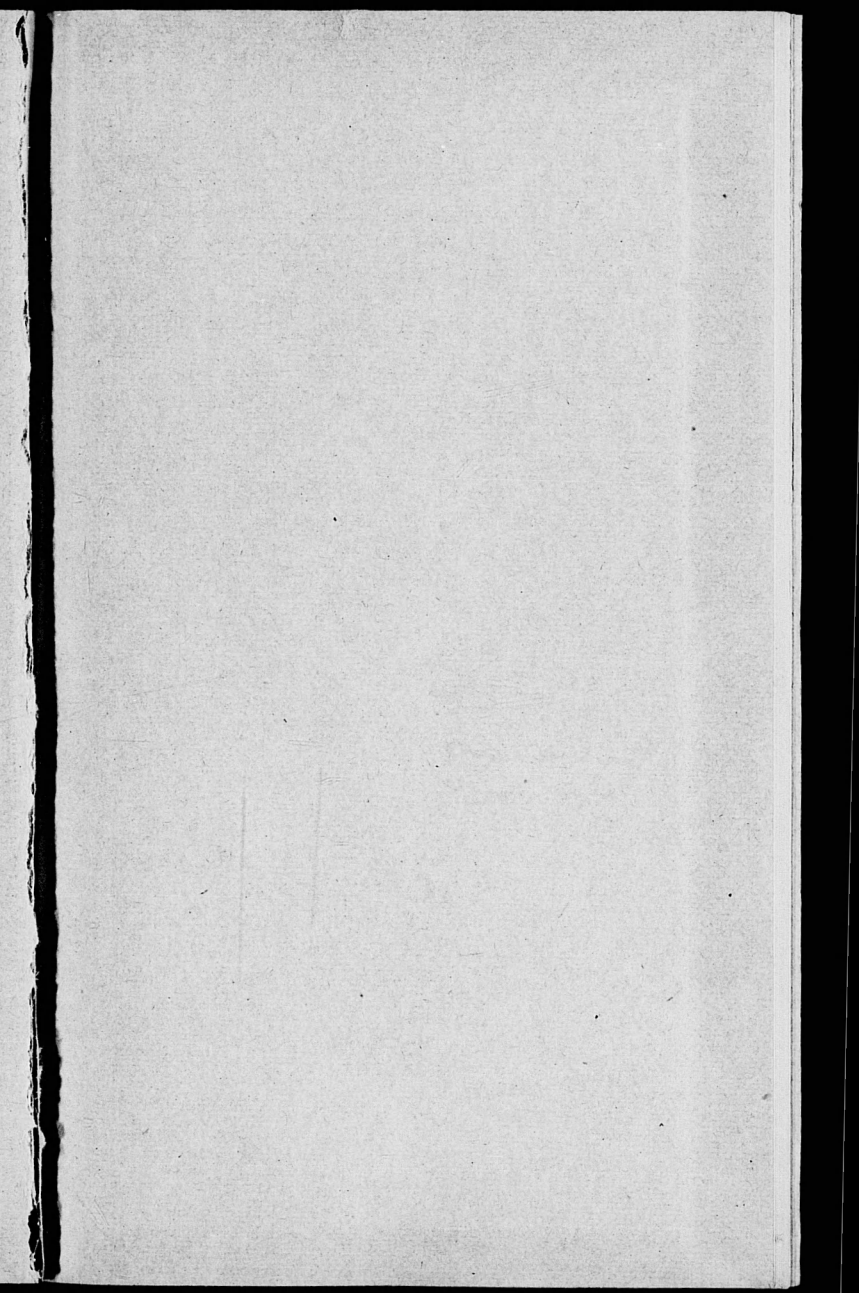

Nicolaas Beets

Uitgave van W. GOSLER te Haarlem.

**BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT**

Br. 1884 II 18

NICOLAAS BEETS

GESCHETST DOOR

F. SMIT KLEINE,

SECRETARIS DER HAARLEMSCHE FEEST-COMMISSIE.

MET PORTRET, HOUTGRAVURE VAN EMIL OST.

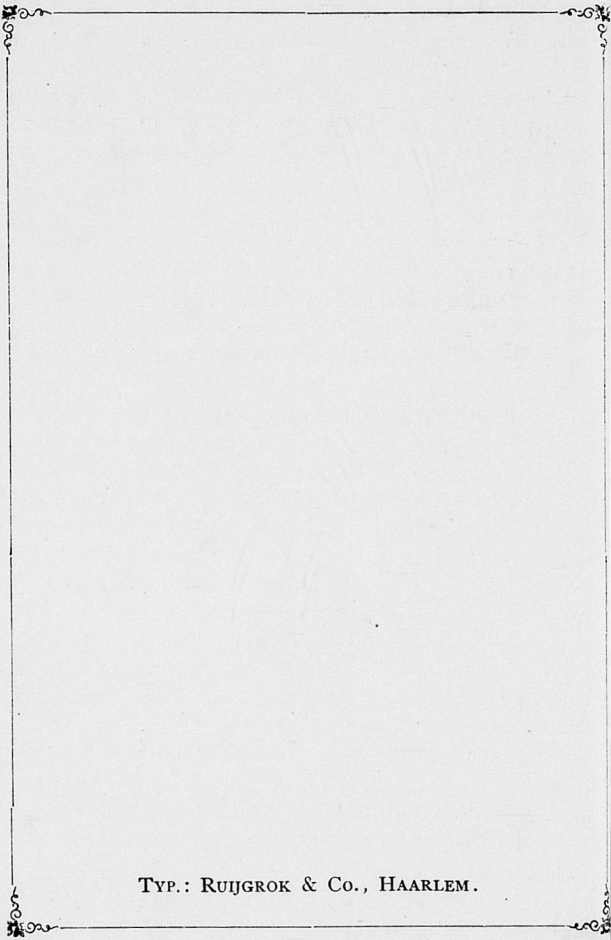
TWEEDE DRUK.

UITGAAF VAN

W. GOSLER TE HAARLEM.

1884.

TYP.: RUIJGROK & Co., HAARLEM.

I.

In het leven van een zelfstandig volk komen, gelijk in de gezinnen, gedenkdagen voor, die het noode zou willen prijsgeven, want deed de behoefte tot herdenking zich niet langer voelen, weldra zouden onverschilligheid en verlapping dat volksleven doen ontaarden en het ondermijnen.

De opwekking tot dergelijke feestvieringen gaat, naar men weet, slechts van enkele burgers uit. Hoe juister deze op het aanbeeld van het nationaal gevoel hebben geslagen, hoe voller de klank zal wezen, die door de vaderlandsche harten trilt.

De oproeping door een zestigtal Nederlanders tot nationale herdenking van NICOLAAS BEETS' zeventigsten verjaardag in een plechtig huldebetoon aan den dichter heeft bij alle rangen en standen onzer maatschappij luiden weerklank gevonden. De 13de September 1884 zal — bedriegen niet alle gunstige voorteekenen — werkelijk voor ons volk een gedenkday bij uitnemendheid zijn. En hij verdient die onderscheiding ten volle, want niet slechts zullen dan de besten onzer landgenooten een beroemd schrijver, een uitmuntend spreker en een geëerd redenaar vieren, maar allereerst zal hunne hulden man raken, wiens beminnelijkheid boven ieders afzonderlijken lof is verheven.

Dit is zóó waar dat Dr. Jan Ten Brink in zijn bekend bijschrift (*Onze hedendaagsche Letterkundigen*) zonder de

minste overdrijving kon schrijven: »Als NICOLAAS BEETS het woord vraagt, verneemt men een zacht gemompel van voldoening; als hij spreekt wordt de geheele vergadering bekoord door zijn geestig woord, zijn edel gemoed, zijne dichtelijke vlucht. Ware het mij vergund eene vreemde taal te gebruiken, ik zou zeggen: »C'est un charmeur!»

Maar niet alleen is de invloed, dien hij als mensch uitoefent bekorend, ook als prozaïst en poëet heeft hij, bij eene minder rechtstreeksche betrekking tot den lezer, nog zooveel middelen om dezen te boeien, dat hij tot de erkenenis gedrongen wordt: Hier is een oprecht man, een gulden hart, een schalke geest aan het woord!

Is het altoos een genot in een goed schrijver een goed mensch te leeren kennen, het tegendeel is niet zeldzaam en

.....

in het gunstigste geval stelt vaak de kennismaking met den mensch min of meer teleur. Nu wij in NICOLAAS BEETS een best schrijver en een best mensch eeren, verdient onze feestdag ook in een zeer ruimen vaderlandschen kring herdacht te kunnen worden. Daartoe mogen de volgende regelen strekken!

—o—o—o—

II.

In de stad van Frans Hals zag NICOLAAS BEETS het levenslicht. (13 Sept. 1814.)

Tusschen bosschen, beemden, duinen,
Ligt de grijze Spaarnestad
Midden in haar rijke tuinen
Als een steen in goud gevat:
Daar heeft mij het eerst beschenen
't Licht van een Septemberdag,
Die op mijn mistroostig weenen
Met een glimlach nederzag.

Bepaalt de omgeving een deel van de
indrukken die het gemoed opneemt, het
ontvankelijk hart van een aanwassend
dichter, wiens eerste jonkheid in eene
stad van bloemen, omgordeld door bosschen en duinen, voorbijgaat, verwerkt de opgevangen en behouden natuurbeel-

den tot liederen, die eerst in zijn boezem besloten welhaast als Mei-, duin-, lente-, bloem- en wandelzangen van zijne lier zullen afruischen. De kracht en malschheid beiden, de fijne schakeeringen en de frissche kleuren die bij landschap- en andere natuurschilderingen uit 's dichters verzen blinken, dankt hij allereerst aan het natuurschoon van de Kennemerlandsche dreven.

Niemand is daarvan dieper doordrongen dan de heer BEETS zelf, en de warme liefde die hij zijn vaderland toedraagt uit zich wellicht in »Vaderlandsche uitboezemingen" (Te Wedde, Heiligerlee, Winschoten enz.) inniger, maar zoo verrassend schoon zeker niet als wanneer zijne pen de Hollandsche natuur in vloeiende verzen afmaalt. Om van zoovele dichtten en episoden in dien trant slechts eenige te noemen, stip ik aan: *Na-*

jaarsmijmering en *Madeliefje* en mag uit »*Ada van Holland*» bij de schaarsche aanhalingen die mij vergund zijn, slechts ééne citatie doen, maar zij weegt tegen menige andere in schoonheid op. Het is deze episode, waar Ada als ballinge aan Texels kust in den vroegen morgenstond van het burchtslot uit een blik op den omtrek werpt:

En nu; zij ziet het eiland over,

't Schoone eiland, dat den burcht omringt,

En, in den dos van 't eerste loover,

Den dauwdrop van den ochtend drinkt.

Van verre rimpelen de baren

Haar ruischend kleed; een flauw geglim

Begint alreede aan de oosterkim

Haar grauwe golving op te klaren.

Op eenmaal! 't Wolkgebergte scheurt

En braakt een vuurgloed uit zijn krater,

Weerspieglend in 't beweeglijk water.

Heel 't oost is teeder rood gekleurd.

Hoe schitteren dier bergreeks zoomen

Van d' eigen glans, dien zij weerhoudt!
Nu wordt een schittrend stip vernomen,
Waar alle vroegre gloed bij flauwt,
Als vlammig koper bij rein goud;
Het breidt zich uit met kracht van glansen....
De schoone zon beheerscht de transen!
Daar splitjt zich aan der kimmen rand,
Het wolkgevaart naar iedren kant,
En baadt zijn afgescheurde brokken
In 't goud, waarvan de hemel gloeit,
Of lost zich op in dunne vlokken,
Wier grijsheid in zijn rood vervloeit.
Al hooger stijgt de zon ten hoogen.
Met minder goud, maar meerder licht;
Met zwakker bloes op 't aangezicht,
Maar met een feller kracht in de oogen;
Ja, zij verwerpt den purpren krans,
Waarmeê zij 't nuchtre hoofd deed pralen,
Haar rozen worden louter stralen,
Haar gouden sluier, enkel glans.

III.

In een zijner Sneldichten met het opschrift: »Geen orgeltoon, maar uw persoon" heet het:

Uw verzen komen tot mijn ooren,
Maar 'k hoor een mond, geen mensch daarin;
O geef mij ook den mensch te hooren,
Opdat ik hem bemin!

Kenschetsender regelen voor bijna den geheelen dichterlijken arbeid van BEETS kunnen niet geschreven worden. Met uitzondering van zijne historische, bijbelsche en vaderlandsche gedichten heeft geen onzer levende dichters zooveel huiselijke verzen geschreven als de heer BEETS en ons daardoor deelgenooten, ja, vertrouwelingen gemaakt van zijn huiselijk lief en leed.

Voor sommige dichters blijft zoo iets

altoos een *tour de force*, waarbij hun dichtgloed smeult en hun kieschheid het hoofd verliest, maar onze dichter bestond dat waagstuk meesterlijk. Kernachtig is van hem gezegd: »Hoe intiem ook ons in zijn famieliekring binnenleidend, de heer BEETS blijft altijd een *gentleman*, zijn echtgenootte altijd een dame. Een door en door huiselijke, maar ook een door en door deftige toon heerscht in dien kring; wij worden er met de meeste hartelijkheid ontvangen, maar komen nooit in de verzoeking een stoel te nemen vóór hij ons aangeboden wordt.»

Ziedaar het geheim waardoor 's dichters huiselijke poëzy nooit belachelijk is, hij zelf ons steeds op eenigen afstand weet te houden, al bezitten wij nu ook den sleutel tot zijn hart. Immers wij kunnen tot in geringe byzonderheden uit de verzen zelve den levensloop en een groot

deel der innigste gemoedsaandoeningen van den dichter nagaan.

Van den morgen tot aan den avond van zijne dichterlijke baan is het des dichters lust geweest geen »orgeltoon, maar zijn persoon" te doen hooren, en wij kunnen nu eenmaal niet anders dan die persoon hartgrondig lief hebben. Met de huiselijke gedichten voor ons zien wij den jonkman dwepend en droomend, bewonderend vooral, de Haarlemsche duinen en dreven doorkruisen, aan Leiden's hoogeschool zijne studiën aanvangen en voltooien en ondertusschen in een dorpje bij Alkmaar, te Heiloo, de »eerste bloemen der reinste min" plukken, straks zijn huiselijk en ambtelijk leven te Heemsteê beginnen, en het te Utrecht voortzetten. Wij deelen in zijne vreugde en in zijne smart, hooren zijne blijde juich-tonen, vangen zijne stille zuchten op,

vieren feest met hem en dragen rouw wanneer hij rouw draagt. Zijne harpe klinkt voor ons in verschillenden toonaard; al naar zijn ziel juicht of treurt, hoopt of vreest, in het heden geniet of het verleden herdenkt, ruischen er vroolijke of weemoedige, maar altoos zangerige accoorden ons tegemoet.

Uit zoovele verzen in dien toon als ons de dichtwerken van 1830—1873 schenken, kan de keus niet anders dan moeilijk zijn, maar toch herinneren wij, zonder vrees voor tegenspraak, aan twee verzen, tot de schoonste van 's dichters intieme lyriek behoorend, wij bedoelen *In de Diligence* en *Wanneer de kinderen groot zijn*. Zoolang men Hollandsch leest, zullen die verzen gelezen worden: gelezen en bewonderd, wijl beide het innig menschelijk gevoel uitdrukken met de onwederstaanbare klanken van

den weemoed, die den rijzenden glimlach achter een sluier van droefenis doet schuil gaan. Wat opmerkelijk is in de huiselijke gedichten van den heer BEETS? De toon blijft in jeugd als ouderdom steeds helder en edel klinken; de verzen van 1839 vloeien als die van 1880. Het vijftiende kind wordt even innig begroet als het eerste, — en op het minlijk gelaat der moeder hertoovert de dichter de rozen van verloofde en bruid. Het is niet mogelijk hartelijker en guller op zestigjarigen leeftijd eigen echtheid te bezingen, dan in de volgende verzen geschiedt:

AAN „MIJN WIJF”.

WIJF! ik weet geen beter naam,
Waar 'k u meê kan groeten.
KOOSJE klinkt mij veel te fijn,
KOOS te grof; *wijf* moet het zijn,
Zal het blijven moeten.

WIFMAN, in de aloude taal
Der Germaansche landen,
WIFMAN is de MENSCH DIE WEEFT,
En — de spil van 't echtheil heeft
In haar zachte handen.

WIJF, in d' ouden Bijbelstijl,
Zegt van den beginne
Niet de vrouw in 't algemeen
Of in 't afgetrokken, neen!
WEDERHELFT, MANNINNE.

HULPE TEGENOVER HEM,
Wien zij werd gegeven
Door een goedertieren God
Tot zijn vreugd, geluk, genot,
Leven van zijn leven.

Moet dan dit de naam niet zijn,
Daar ik haar meê noeme,
Die dit alles is voor mij,
In wier liefde ik mij verblij,
Op wier trouw ik roeme?

—o—

IV.

Dezelfde gulle, maar nooit onbeschaafde toon, die zijne huiselijke poëzy doortrilt, klinkt in zijne volksdichten voort.

Daartoe reken ik de *Liedekens* van 1840/1842 uit de »Enkhuizer'' en de bijschriften bij Rennefelds gravuren, naar schilderijen van Jozef Israëls, die het leven van onze strandbewoners raker. Ware ik uitgever, ik aarzelde niet dat veertigtal populaire dichtjes in een zeer goedkoop bundeltje verkrijgbaar te stellen. Ik behoor nog altoos tot degenen die aan den invloed der poëzy gelooven op de zoogenaamde ruwe menigte. Ruw, mits die ruwheid

.....

niet tot verstomping zij overgeslagen; in dat geval verwacht ik evenveel van hare macht als van toepasselijke en stichtelijke redevoeeringen.

Men wekt nooit te vergeefs schoone aandoeningen op; men roept nooit vruchteloos algemeen menschelijke gevoelens wakker en men richt in de meeste gevallen meer ten goede uit door vriendelijke luim en zachtzinnig vermaan dan door onwelluidend of feemlend gegalm.

Tot verlevendiging van de heugnis aan de volksliedjes noem ik dat van den Bloemendaalschen vrijer, van den Conducteur die »op den bok zat” van Amsterdam naar Leiden, van het Boertje van Heemstede, dat »getogen kwam van Heemstede naar de Glip, met ’t hoedjen in zijn oogen en met treurig hangende lip”, en zou ik willen uitschrijven het Haarlemsche liedeken van *De*

.....

Damiaatjes, kon ik een oogwenk ver-
geten dat het op aller lippen zweeft. En
wie herinnert zich die flink gedachte en
flink gedichte *Vischersliedjes* niet? Japiks
wieg die op 't strand wordt geboend,
Trijntjes dolce far niente, de kousjes
van Mooi Kniertje, Harmens uitreis en
Jantjes eerste reis, het zijn allen met
die daar verder volgen prettige, goed
in den toon gehouden dichtjes, waaruit
een teêr gemoed, een innemende geest
een opgewekt verstand spreekt. Men oor-
deele:

JOOST ATLAS.

Atlas draagt het hemeldak,
Joost zijn bundel netten,
Elk zijn zorgen, elk een pak
Dat hem zou verpletten,
Schikte niet de goede God
Ieders leden naar zijn lot,

Schouders naar de vrachten,
En naar 't kruis de krachten.

Knikt het hoofd dan, trilt de hand
Onder 't moeizaam dragen,
Heuvel-op door 't barste zand,
In de heetste dagen:
Maak u kracht en tijd te nut;
Klaag niet, zit niet, als Piet Lut,
Neder bij de pakken, —
Zuchten is verzwakken.

—o—

V.

BEETS' snel- en puntdichten zijn nu eens als zoogenaamde »bladvulling" dan weer over eene grootere ruimte in zijne werken verspreid. Zij schijnen naar modellen van Huygens en Staring te zijn vervaardigd, twee dichters, die, naar bekend is, met Vondel en Van der Palm tot BEETS' geliefdste schrijvers en leermeesters hebben behoord. Ervaringsspreuken, kernige uitspraken of scherpzinnige opmerkingen over leven en kunst, zedeleer en wijsbegeerte, geven ook zij een leiddraad tot onderkenning van het karakter des dichters, en zijne meeningen op velerlei gebied van

godsdienst, wetenschap en poëzy. Van
deze laatsten zegt de sneldichter o. a.

Zoo gij mij boeien wilt en treffen
Door Poëzij,
Zoo dwing mij 't oog omhoog te heffen;
Zweef boven mij!
Van dichters wensch ik liefst te ontmoeten
't Gevleugeld soort,
Beleefd wil ik ook de andren groeten;
Maar pak mij voort.

en sommigen onhandigen, wier hard-
handigheid steeds over hunne kennis de
overhand heeft, wordt in »Handen thuis»
toegeroepen:

Gij de eerste mannen van het land
Bedillen? Hals, laat naar u kijken!
Men snijdt het glas met diamant,
Den diamant met zijns gelijken.
Verzen worden aangeduid a ls:
bokalen,
Waarin een dichter zijn gedachten giet;

Een vers is goed of niet,
Naarmate 't vol is tot den rand, dien niet kan
halen,
Of over-vliet.

Rijmelaars worden onderricht, althans
omschreven, in de zes volgende regels:

Gewis, voor wie de kunst verstaat,
Zijn rijm en maat
Geen blok aan 't been, maar vleugels;
Doch uw »gebonden stijl», mijn vriend,
Die wel te recht dien naam verdient,
Vliegt — als een kind in beugels.

en de leerwoede en examenkoorts, die
sinds twintig jaren ons vaderland be-
vingen, worden in »Hedendaagsche
methode» gehegeld.

Dresseeren, dresseeren,
Schoon 't hier en daar een geest verstompt,
Ziedaar wat onzen tijd behaagt,
En met examineeren
De schoonste vruchten draagt!

Eerst moet een jongling *vol-gepompt*,
En dan weer leeg-gevraagd.

Onze dichter, die beiden als goed kunstenaar en wellevend man de verwaarloozing der taalvormen betreurt, overal waar hij die eerste vereischten voor een goeden toon en een gekuischten smaak miskend ziet, onze dichter heeft o.m. in twee Sneldichten aan zijne rechtmatige verontwaardiging lucht gegeven. In *Nieuwe Stijl* lezen wij:

Ministers plachten *af te treden*;
Zij mogen *weggaan* — luidt het heden,
Zich uit de voeten maken hiet
Het zelfs bij een, die niets ontziet.
Zoo spreekt, zoo schrijft men naar uw regel,
Hof van Jan Vlegel!

in

NIEUWSTE STIJL:

Jan Salie speelt niet meer den baas;
Hij maakte voor Jan Vlegel plaats;

Hoe plomper nu, hoe fraaier.
De ruwste taal, de platste spraak
Is naar den welbekenden smaak
Van boef en oproerkraaier.
Weg met den liksteen en de vijl!
Wij hakken met de grove bijl.

Bravo! roept elk man van smaak en
zal geen glimlach kunnen onderdrukken
als onwillekeurig eene compagnie povere
soldaten voorbij zijne verbeelding trekt,
altemaal maarschalken in Jan Vlegels
wereldberuchte armee!

VI.

De mogelijke vraag van menig scherpzinnig lezer: welke tekortkomingen m. i. de poëzy van Nicolaas Beets aankleven? mag ik aan het slot dezer schets niet stilzwijgend voorbijgaan. Gewis, lezer, er zijn m. i. aanmerkingen van verschillenden aard op de kleinere en groo-tere dichtbundels van den heer BEETS te maken, en zelfs zulke die buiten spitsvondige hekelzucht om, voor den kunstenaar zouden kunnen wegen, edoch ik herinner u vooreerst dat de fierheid en de eigenwaarde van den artist bij den heer BEETS worden getemperd door zijnen ootmoed als Christen en dat juist daarom niemand beter dan hij overtuigd is van de betrekkelijke zwakheid van het

werk zijner handen, en ten tweede, scherpzinnig lezer, stel u eens voor dat gij zelf een letterkundig feest vierend, door een vriend — somtijds moet gij het van uwe vrienden, die »feilentooners”, hebben — in dezer voege wierdt gelukgewenscht: »Wel gefeliciteerd, je hebt veel fraais, veel geestigs, veel zoetvloeiends het licht doen zien, maar...” (eenige onbeminlijke aanduidingen volgen) dan vraag ik u wat ge zoudt antwoorden? Gij zoudt, bedrieg ik mij niet al te zeer in de mate van uw zelfbedwang, glimlachen en rustig uws weegs gaan. Bij zulk een feestelijke gelegenheid prijst men onverdeeld omdat men innig verheugd en warsch is van elken onwelluidenden toon in het groote concert der blijdschap. Dit is te meer het geval op het feest dat NICOLAAS BEETS den 13^{den} September e. k. en tallooze

Nederlanders met hem hopen te viëren. Een auteur als hij, »die buiten en behalve de vele fraaie verzen waaraan hij het aanzijn schonk ook nog een zoo aanmerkelijk stuk nationaal leven — als ons in de *Camera Obscura* wordt geschonken — »tot een kunstwerk heeft weten te kneden, is een dier schrijvers”, zegt Busken Huet, »met wie men overal in de wereld openlijk voor den dag kan komen.” En wanneer dan die schrijver zulk een beminnenswaardig mensch blijkt te zijn als onze feestvierder, dan rekent men het tot de beste oogenblikken zijns levens, wanneer het ons vergund wordt dien auteur een bewijs van onze eerbiedige bewondering aan te bieden. Tweemaal is mij dat voorrecht te beurt gevallen: de eerste maal toen in November 1881 bij gelegenheid van het verschijnen der »Na-

jaarsbladen", totdusver BEETS' laatste dichtbundel, de Utrechtsche courant de volgende regelen van mij opnam:

AAN NICOLAAS BEETS.

Tu duca, tu signore e tu
maestro.

Dante.

Vijftig jaar de harp geslagen
En van toon nog even frisch,
Of de zang der lentedagen
Daarin vastgeklonken is, —
Gids van prinselijken bloede,
Dichter, nooit des zingens moede,
Wees gegroet! De NAJAARSBLADEN
Tintlen in den zonneglans,
Wingerdranken overladen
Met een zoeten vruchtenkrans;
Heer en Meester, ga ons voor,
Stromplend volgen wij uw spoor!

de tweede maal toen voor eenige maanden BEETS' geboorteplaats hem als spreker zag optreden tot het houden dier keurige verhandeling over den smaak

en zijne bronnen. Door eene goedgunstige beschikking der Haarlemsche Commissie van ontvangst werd ik in staat gesteld den redenaar na afloop zijner lezing toe te spreken. Ziehier wat ik zeide:

Wees welkom meester in de veste,
Uw vaderstad, de Spaarnestad,
Of wat mij klinkt als 't allerbeste,
Waar eens Frans Hals zijn werkplaats had!

Hebt gij deez' avond hooren luiden
De Damiaatjes? Al hun klank,
Hun tjingeltjangel moest beduiden:
Wees welkom, misten we u ook lank!

En waaïen morgen lentegeuren
U toe van Heemsteê, 't vriendlijk oord,
Laat schittren dan in frissche kleuren
Al wat uw jonkheid heeft bekoord.

Zie, meester! Haarlem's lentedreven
Omvloede een gulden zonnegloed,
't Was om hun dichter eer te geven,
Zoo frisch van geest als van gemoed;

't Was om in stralend schrift te melden,
Wat hier nu klinkt te dof van toon:
Wij reeknen BEETS tot onze helden
Van 't onvergankelijk goede en schoon'!

en ten derde male nu moge dit kleine
geschrift gelden als eene geringe, maar
diepgevoelde hulde den vaderlandschen
letterkundige, den beminnelijken tijdge-
noot toegebracht, wien, naar duizenden
en duizenden Nederlandsche burgers vu-
riglijk hopen, nog een aantal gelukkige
en werkzame levensjaren zullen worden
geschonken.

HAARLEM, 19 Juli 1884.

HENDRIK CONSCIENCE,

zijn leven en zijne werken geschetst door

POL DE MONT,

bevattende een **portret in lichtdruk**, eene **kopergravure** door P. Verhaert en **twee auto-graven** van Conscience.

Keurig gebrocheerd: f 1.75.

In fijnen prachtband: f 2.60.

*Liefhebber-exemplaren op oud-hollandsch papier,
in perkamenten stempelband, enz.: f 10.—*

Deze biografie is door den bekenden Vlaamschen dichter met gloed en volledige kennis van zijn onderwerp geschreven.

MR. C. VOSMAER.

Het nieuwe boek van den knappen dichter Pol de Mont heeft zijne zeer eigenaardige verdiensten. Er worden geheel nieuwe bijzonderheden in medegedeeld.

DR. JAN TEN BRINK.

Een boek, dat in een allerkeurigsten band getuigenis aflegt van den goeden smaak des uitgevers en het zorgvuldig onderzoek van den schrijver.

TACO H. DE BEER.

Zijn Conscience is in dit opzicht een conscientieus boek, door zijn inhoud een belangrijk boek, door zijn prijs, ondanks de kostbare uitvoering, een zeldzaam boek.

GERARD KELLER.

Deze uitmuntende monografie is een monument voor den man, die »zijn volk leerde lezen».

DR. J. DE JONG.

aut

,

n

-

R.

e

-

X.

is

-

R.

k,

s,

.

or

G.

ed

